

עומק הדף

דף פו

תוכן

- א. בדין המוכר שטר חוב וחזר ומחלו שצריך לשלם
- ב. ביאור דברי הגמ', 'מגבי ביה דמי ניירא בעלמא'
- ג. מהו כח הבעל לפטור את אשתו משבועה
- ד. אם נפטרה האשה גם מגלגול שבועה

(א) בדין המוכר שטר חוב וחזר ומחלו שצריך לשלם

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' דנה לגבי מי שמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו, דקיי"ל שמחילתו מועילה, אם חייב המוכר לשלם ללוקח בשביל הפסידו או לא. ומביאה הגמ' בשם אמימר, דדין זה תלוי במחלוקת גדולה, אם אנו דאין דינא דגרמי או לא, שלפי המ"ד דדאין דינא דגרמי צריך המוכר לשלם. אך לא נתבאר בגמ' כמה צריך לשלם, ומצינו בזה מחלוקת בין רש"י ותוס' כמו שיתבאר.
- ב. **שיטת רש"י:** רש"י (ד"ה דמי שטרא) כתב, שלפי המ"ד דדאין דינא דגרמי, צריך המוכר לשלם 'כל החוב שבתוכו'. וכ"כ התוס' (ד"ה תיזיל) בשם הרשב"א. וכן נקטו הרמב"ן והריטב"א, אך כתבו, שא"צ לשלם כל החוב ממש, רק מה שהשטר היה שווה אם ירצה למכרו, שזהו דמי היזק. וכתב הש"ך (ח"מ סי' סו ס"ק קט), שכך היא דעת רוב הראשונים.
- ג. **שיטת התוס':** אולם התוס' (שם) הביאו בשם ר"י, שא"צ לשלם כל דמי החוב [או השטר], אלא רק את הדמים ששילם הלוקח כדי לקנות השטר, שזהו מה שנפסד הלוקח ע"י מחילת החוב. וכ"כ הראב"ד (השגות על הרי"ף). וכעין זה מובא ברא"ש (ב"מ פ"א סי' מח) בשם ר' שרירא גאון.
- ד. **שיטת התוס' צ"ב:** בקובץ שיעורים (ב"ב אות תקכ) העיר, ששיטת התוס' צ"ב, שהרי דינא דגרמי חייב מדין מזיק, וא"כ מאי שנא מכל היזק, שצריך המזיק לשלם את כל דמי היזק, ולא רק מה ששילם הניזק כדי לקנות את החפץ הניזוק.
- ה. **ביאורו של ר' אלחנן:** בקובץ שיעורים (שם) כתב, דצ"ל דס"ל להתוס' דאף למ"ד דדאין דינא דגרמי, אינו נחשב היזק מדאורייתא, אלא הוא קנסא דרבנן, ולגבי שטר לא קנסוהו חכמים לשלם יותר ממה ששילם הלוקח. אך הקשה, דסוף סוף אכתי צ"ב, מאי שנא משאר מזיק בדרך גרמי, שצריך לשלם את כל דמי היזק, ולא רק את דמי המכירה. [וע"ע בספר הערות וציונים (ד"ה מגבי) שביאר דעת התוס' באופן אחר].

(ב) ביאור דברי הגמ', 'מגבי ביה דמי ניירא בעלמא'

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה בשם אמימר, שלפי המ"ד דאין דינא דגרמי, המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו אינו חייב לשלם ללוקח על כל הפסדו, אלא 'מגבי ביה דמי ניירא בעלמא'. ומצינו בראשונים ג' מהלכים בביאור כוונת הגמ', כמו שיתבאר.
- ב. **מהלך א':** כפשוטו משמע בגמ', שצריך המוכר לשלם ללוקח את דמי נייר השטר. וכ"כ הרא"ש בשם חכמי פרובנציה. וביארו האחרונים, שכיון שנמחל החוב, שוב זוכה הלוה בנייר השטר, [מהטעם שיתבאר בסמוך בשם הר"ן], ונמצא שהלוקח נפסד את דמי נייר השטר, ולפיכך צריך המוכר לשלם לו על הפסדו.
- ג. **מהלך ב', רש"י:** אולם רש"י (ד"ה מגבי) פירש כוונת הגמ' באופן אחר, שלפי מאן דלא דאין דינא דגרמי אין המוכר צריך לשלם כלום, משום שהוא אומר ללוקח שלא מכר לו אלא הנייר, והרי הנייר הוא עדיין בידך. וכ"כ הרא"ש. וכתבו הראשונים [רשב"א, ר"ן], שמדברי רש"י מבואר דס"ל, שאין הלוה זוכה בנייר השטר, אע"פ שכבר נמחל החוב. [אך עי' בש"ך (ח"מ סי' סו ס"ק עו) שדן בדעת רש"י בזה, עיי"ש].
- ד. **מהלך ג', הר"ן:** הר"ן חולק על שיטת רש"י הנ"ל, וכתב, שכיון שנמחל החוב מיד זוכה הלוה בנייר השטר. וביאר הטעם, שכיון שחייב שהלוה לשלם שכר הסופר, [כדאיתא בגמ' ב"ב (קסז:)], ממילא נייר השטר הוא שלו, אלא שכל זמן שהחוב עדיין קיים, המלוה מחזיק את השטר ברשותו בתורת משכון, אבל לאחר שנמחל החוב, מיד זוכה הלוה בנייר השטר. וכ"כ הריטב"א. [וכבר נתבאר שכן נקטו חכמי פרובנציה].
- ה. **מחלוקת הר"ן וחכמי פרובנציה:** אך הר"ן חולק על שיטת חכמי פרובנציה (לעיל אות ב), שהם נקטו שכיון שנייר השטר חוזר ללוה, לפיכך צריך המוכר לשלם ללוקח את דמי הנייר, אולם הר"ן כתב שאין המוכר צריך לשלם דמי הנייר, משום דאינו היזק גמור אלא גרמי, והרי אזלי כמ"ד אין דאין דינא דגרמי. [ודעת חכמי פרובנציה צ"ב, היאך יתחייב לשלם למ"ד אין דאין דינא דגרמי, ועי' בקהילות יעקב (סי' מז אות ב)].

ג) מהו כח הבעל לפטור את אשתו משבועה

- א. **משנה:** מבואר במשנה שיכול הבעל לפטור את אשתו משבועה [עי' בגמ' שמבארת באיזו שבועה איירי], ע"י כתיבת 'נדר ושבועה אין לי עליך'. וכתבו הראשונים [ר"ן, ריטב"א], שא"צ כתיבה ממש, או קנין גמור, אלא מספיק באמירה בעלמא.
- ב. **קושיית האחרונים:** הפני יהושע וההפלאה הקשו, היאך יכול לפטור משבועה בלא קנין גמור, הא לכאורה גדר הפטור הוא שהבעל האמין את אשתו ליטול ממון בלא שבועה, ומועיל מדין הודאת בעל דין כמאה עדים, והרי נאמנות כזו צריכה קנין גמור, כמבואר בשו"ע (חו"מ סי' עא סעי' ב).
- ג. **ראיית ר' יצחק אלחנן:** ר' יצחק אלחנן ספקטור (נחל יצחק, חו"מ סי' עא) הביא ראייה מכאן, שגדר פטור השבועה אינו מדין נאמנות כלל, אלא הוא מדין מחילה, שהבעל מוחל על זכותו לתבוע מאשתו ליטול כתובתה. ועי' באחרונים [קובץ שיעורים (אות שיח), אבי עזרי (הל' אישות פט"ז הי"ט) שהאריכו לחקור בזה, אם גדר פטור השבועה הוא מדין נאמנות או מדין מחילה.
- ד. **מחלוקת הראשונים:** מצינו מחלוקת הראשונים, לגבי אם יכול הבעל לפטור את אשתו מלהשיע ללקוחות [כדי ליטול כתובתה מנכסים שלקחו מן הבעל]. מדברי רש"י (ד"ה לבאין ברשותי) מבואר שיכול הבעל לפטור, אולם הריטב"א הביא בשם הגאונים שאינו יכול לפטור משבועת הלקוחות, וכ"כ הרמב"ן.
- ה. **יסוד המחלוקת:** באבי עזרי (שם) כתב, שיסוד המחלוקת הנ"ל תלוי בחקירת האחרונים המובא לעיל (אות ג), דרש"י נקט שגדר פטור השבועה הוא מדין נאמנות, ולכן נקט שזה מועיל גם לגבי לקוחות, שהבעל האמין לאשתו קודם שמכר נכסיו, אבל הגאונים נקטו שגדר הפטור הוא מדין מחילה, ולכן נקטו שאין הבעל יכול למחול על שבועות הלקוחות, משום ששבועה זו אינה שייכת לבעל, אלא היא זכות הלקוחות.

ד) אם נפטרה האשה גם מגלגול שבועה

- א. **משנה:** בסיפא דמתני' איתא, 'הלכה מקבר בעלה לבית אביה כו', ואם נעשית אפוטרופיא היורשין משיעין אותה על העתיד לבא, ואין משיעין אותה על מה שעבר. ופירש רש"י (ד"ה הלכה), דאיירי לגבי אשה שפטרה בעלה משבועה. [אולם עי' ברא"ש שהביא בשם ה"ר האי גאון לפרש כוונת המשנה באופן אחר].
- ב. **קושיית הרא"ש:** הרא"ש הביא בשם חכמי פרובינציא להקשות, אם כן מאי קמ"ל מתני', הא כבר קתני ברישא שיכול הבעל לפטור את אשתו משבועה, ואיזה חידוש ניתוסף בסיפא דמתני'. [הקושיא היא רק לפי פירושו של רש"י, אך לפי פירושו של ה"ר האי גאון לא קשה, עיי"ש ברא"ש].
- ג. **מחלוקת ה"ר שמואל מנרבונא והר"ן:** הרא"ש הביא בשם ה"ר שמואל מנרבונא לתרץ, דקמ"ל מתני', שנפטרה האשה משבועה על מה שעבר אפילו ע"י גלגול. וכן תירץ השיטמ"ק בשם הריב"ש. אולם הר"ן כתב, שאשה שפטרה אותה בעלה משבועה, עדיין יכול להשיע ע"י גלגול שבועה. ויש לעיין, מהו יסוד המחלוקת ביניהם.
- ד. **יסוד המחלוקת:** בקובץ שיעורים (אות שיח) ביאר שיטת ה"ר שמואל מנרבונא, דס"ל דגדר פטור השבועה הוא מטעם נאמנות, שהבעל האמין אשתו בלא שבועה, ולא מטעם מחילה, [עי' לעיל (סעי' ג)], ולכן ס"ל דה"ה שאינו יכול להשיע ע"י גלגול, כיון שנאמנת אצלו בלא שבועה. ולדבריו י"ל, שזהו יסוד המחלוקת, שה"ר שמואל מנרבונא נקט שגדר הפטור הוא מטעם נאמנות, אך הר"ן נקט שהוא מטעם מחילה.
- ה. **קושיית ר' אלחנן:** בקובץ שיעורים (שם) הקשה על שיטת הסוברים שגדר הפטור הוא מטעם מחילה, היאך מהני מחילה בדבר שלא בא לעולם, שהרי בשעה שפטרה הבעל משבועה עדיין לא חלה עליה חובת השבועה. וכבר הקשו כן הפני יהושע (פז). והבית מאיר (אהע"ז סי' צח סעי' א), עיי"ש מה שתירצו.